

Transhümanizme Kaynak Bir Paralel Evren Ütopyası: “Tanrı İnsanlar”

A Parallel Universe Utopia as a Source for Transhumanism: “Man Like Gods”

MahmutAVCI

Uşak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
İslam Felsefesi Anabilim Dalı, Uşak,
Türkiye

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Mahmut AVCI
E-mail: mahmut.avci@usak.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 31.08.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 22.11.2024
Yayın Tarihi/Publication Date: 27.11.2024

Atıf: Avci, Mahmut. “Transhümanizme
Kaynak Bir Paralel Evren Ütopyası: “Tanrı
İnsanlar””. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 62/1
(Aralık 2024), 1-12.

Cite this article as: Avci, Mahmut.
“A Parallel Universe Utopia as a Source for
Transhumanism: ‘Man Like Gods’”. *Journal
of İlahiyat Researches* 62/1 (December
2024), 1-12.

öz

İnsanın evrendeki yerine dair değerlendirmeleri zaman içinde değişiklik göstermiş, mevcut halini kabul etmeyen bir varlık olarak, her zaman kendini mükemmelliğe ulaştırma arzusu içerisinde olmuştur. Bununla birlikte, insanın diğer varlıklar arasında kendini tanırlaştırma isteği de her daim var olmuştur. İnsandaki bu değişim sürecine teknoloji de eşlik etmekte ve bu süreçte yeni kavramlar tartışma gündemine girmektedir. Ütopya türünden eserlerin yazımı felsefi tartışmaları içinde barındırdığı için önemlidir. Bu yazımın sürekliliği kesintiye uğramadığı gibi, son dönemlerde de sayısı artmıştır. H. G. Wells’in “Tanrı İnsanlar” eserinin değerlendirildiği bu makalede, araştırmalarımıza göre, ütopya türünde ilk defa rastladığımız paralel evren fikri işlenmektedir. Darwinizmin etkisinin ve alternatif evren fikirlerinin yaygın olduğu dönemde yazılmış olan bu ütopya, mekân bakımından farklı olsa da içerik bakımından ütopyalarla benzerlik göstermektedir. Ütopyada tanırlaştırma konusu tek başına işlenebilirdi. Ancak günümüzde insan tartışmaları ütopyanın gerçekliğe evrildiği bir aşamaya geçmektedir. Bu bağlamda transhümanizm çalışmaları göze çarpmaktadır. Bu makalede ütopya ile bağlantılı olarak insana tanrısal vasıflar yüklenmesi ve transhümanist amaçlar birlikte ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Ütopya, H.G. Wells, Transhümanizm, Tanrılaştırma, Tanrı İnsanlar.

ABSTRACT

The evaluations of man regarding his place in the universe have changed over time, and as a being that does not accept its current state, it has always desired to achieve perfection. However, the desire to deify himself among other beings has always existed. Technology also accompanies this process of change in man, and new concepts enter the discussion agenda in this process. The writing of works in the utopian genre is important because it includes philosophical discussions. The continuity of this writing has not been interrupted, and its number has increased in recent years. In this article, which evaluates H. G. Wells's work "Men Like Gods", the idea of a parallel universe, which we encounter for the first time in the utopian genre, is discussed according to our research. This utopia, written during the period when the influence of Darwinism and alternative universe ideas were widespread, is similar to utopias in terms of content, although it is different in terms of place. The subject of deification could be dealt with alone in utopia. However, today's discussions on man are moving to a stage where utopia evolves into reality. In this context, transhumanism studies stand out. In this article, the attribution of divine qualities to human beings in connection with utopia and transhumanist goals will be discussed together.

Keywords: Philosophy, Utopia, H.G. Wells, Transhumanism, Deification, Men Like.

GİRİŞ

“İnsan kimdir?”, “İnsanın hangi hali onu tanımlamaktadır?”, “İnsanın amacı nedir?” ve “İnsan tam olarak ne olmak istemektedir?” sorularına cevap verirken nasıl bir insan tanımı oluşturmak istemekteyiz? Bu sorulara verilecek cevapla ortaya çıkan tanım, insan türünün bütün fertleri için mümkün olabilir mi? İdeal bir tanım peşinde miyiz, yoksa olgusal bir tanımlama mı yapacağız? Yoksa ideal olanla gerçek olan hiç kavuşamayacakmış gibi bir hissin bizi etkilemesi neticesinde tanım yapmaktan mı vazgeçeceğiz? Canlı varoluşun en karmaşık yapısına sahip bir varlık için bu soruların yanıtlarını bulmak kolay olmayabilir. Hiç şüphesiz bunda insanın tek bir tip olmamasının da etkisi var. Farklı düşünceye sahip insanlar hep olmuştur, hatta yaşayan ama ne için yaşadığını bilmeyen insanların varlığı da göze çarpar. Bunun yanında insanın varlık içerisinde kendini konumlandırışı da zaman içerisinde sürekli değişmektedir. Yaşam süresi ile yapılacaklar listesi çoğu insan için uzlaşmaz gözükmektedir.

Varlıklar içerisinde yükselen hayat beklentisine sahip olan, olduğu şeyi kabullenmeyen bir varlık olarak insanın kendini hep mükemmel olana kavuşturma isteği yaşamının amacı haline gelmiştir. İnsanın gelişimini amaç edinmiş filozof, bilim insanı ve sanatçılar ise bu günlere ulaşmanın lokomotifleri olmuşlardır. Doğayı sınırsız kontrol etme ve kendini aşma isteği ise hep başat fikir olmuştur. Canlılar içerisinde ortalama bir yaşama sahip olan insan, bu yaşamı uzatmanın çarelerini aramış, ölümsüzlük hissini tatmak istemiştir. Bu arayışları efsanelere, masallara ve destanlara yansımıştır. Bunun yanında ölümsüzlük isteği insanın kendine bazen tanrısallık atfetmesine sebep olmuştur. Ancak insan gelişiminin nihai aşaması insanın tanrılaştırılması ya da ona tanrısal nitelikler yüklenmesi ile mi sonuçlanacak? Bu sorunun edebi, felsefi ve dinî pek çok eserde ve bunlardan biri olan ütopya eserlerinde de konunun işlendiği görülmektedir.

Geçmişten bugüne ütopyalar incelendiğinde, iki ana kategoriye ayrıldıkları görülmektedir. Bunlardan ilki, duygusal tatmine dayalı ütopyalardır. Bu ütopya türleri genellikle insanlığın geçmişine yönelik övgüler içerir. Duygusal tatmine dayalı ütopyaların ortak özellikleri arasında sadelik, güvenlik, ölümsüzlük veya kolay bir ölüm, insanlar arasında birlik, emek vererek sağlanan zenginlik, insan ırkı ve diğer canlılar arasında düşmanlığın olmaması yer alır. Bu ütopyalar, hayali sosyal düzenin en basit biçimini temsil eder ve birçok kültürde bu tür hikayelere rastlanır. Ütopyaların ikinci kategorisi ise "insanın kaderine hâkim olduğu" düşüncesine dayanır. Bu ütopyalarda sosyal düzenin her aşaması insan kontrolü altındadır. Bu yaklaşım, ütopyalarda mistik ve gizemli unsurlardan uzaklaşarak, insanın yaratabileceği yeni bir geleneğin oluşumuna olanak tanır.¹ Son döneme kadarki ütopyalarda, hatta incelediğimiz H. G. Wells'in bazı ütopyalarında insanlar arası eşitlik daha göze çarpan bir anlatıya sahip olup, siyasal bakımdan Wells gibi sosyalist düşünürlerin temel propaganda anlatısıydı. Ancak Wells, ikinci türden bir ütopya yazma işini de üstlenmiştir. Bu türde ütopya yazarı kendine tanrısal bir rol biçer, bu tanrısallığı karakterler üzerinden okuyucuya aktarır. Bu bağlamda ütopyada insanı tanrılaştırma bir sorunsal olarak önem kazanır.

Bu makale, ülkemizdeki akademik yazında tanınmayan bir ütopya kuramcısı olan H.G. Wells'in bir asır önce insan hayali olarak kurguladığı bir ütopyayı temele alıp inceleme amacındadır. Makalenin güncel bir tartışma alanı olan insanın kendini aşım tanrılaşma arzusu içerisinde olma isteği ve transhümanizmle ilişkilendirilmesi ise onu özgün kılacaktır. Ütopya konusuna dair çokça yayın ve değerlendirme felsefe yazınında mevcut olduğundan makalede ayrıca başlık olarak incelenmemiştir. Yalnız, tanrılaştırma ve transhümanizme dair genel bilgiler dışında bilgi aktarmak makalenin odak noktası olan yazara ait ütopyanın içeriğini örebileceğinden ilgili başlıklar sınırlı tutulacaktır.

1. TANRILAŞTIRMA

İnsanlar tarih boyunca yüce bir yaratıcı fikrini kabul etmişlerdir. Ancak, bu inanca dair kültürler ve dinler arasında pek çok farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklardan ve özellikle dikkat çeken yönlerden biri de Tanrı'nın bir forma sahip olup olmadığıdır. Eski dönemlere dair eserlerde fiziki doğanın ve insan dışı varlıkların tanrılaştırıldığına dair pek çok örnek vardır. Güneş'in, Ay'ın, dağların, bazı hayvanların ve bitkilerin, melek ve cinlerin tanrısal veya en azından bazı özellikleriyle tanrısal olduğuna dair mitolojik anlatılara her kültürde rastlanır. İnsanın tanrılaştırılması da en az bu varlıklar kadar eskidir. Hem geçmişte hem de günümüzde, çeşitli inançların taraftarları ilahi olanı somutlaştırmaya ve kişileştirmeye çalışmışlar; Tanrı'yı kendilerine tanıdık bir biçimde, yani insan biçiminde tasvir etmeye yönelik doğal bir eğilime sahip olmuşlardır.² Bu biçimlendirmeye iki yönden bakılabilir: Tanrı'nın insan formuna bürünmesi veya Tanrısal niteliklerin insana yüklenmesi.

Eski mitolojilerde yer alan tanrıların başlangıçta yeryüzünde yaşamış, sonradan tanrılaştırılmış krallar, fatihler veya insanlığa

¹ Gregory Claeys and Lyman Tower Sargent, *The Utopia Reader* (New York: NYU Press, 2017), 2-3.

² Sayın Dalkıran, *Tanrılaştırmanın Tarihi* (İstanbul: Teklif Yayınları, 2018), 16-17.

Fayda sağlamış kişiler olduğu, kazandıkları onurlar ve sundukları nimetler sayesinde ölümsüzleşip tanrı mertebesine yükseldikleri bilinir. Hem Doğu hem de Batı uygarlıklarındaki krallar ve imparatorlar, mitoloji ve kültleri ideolojik amaçlar için kullanmışlardır. Bu stratejiyle, kendilerini yüceltmiş ve halk üzerinde daha fazla etki ve güç elde etmişlerdir. Soylarını tanrılara veya kahramanlara dayandırarak kendilerine tanrısallık kazandırmışlardır. İstisnai niteliklere sahip kişilerin de tanrılarla eşdeğer sayıldığı bir anlayış mevcuttur. Ancak, zamanla bu kişiler, insanların hafızalarından silindikçe, sözlü gelenek içinde efsaneleşmişlerdir. Örneğin, Aristoteles, ideal polis düzeninde erdem ve yönetme yeteneği açısından üstün olan kişiyi halktan ayırmış ve böyle bir kişinin, insanlar arasında bir tanrı gibi olduğunu belirtmiştir.³ İnsanın tanrı gibi veya Tanrı'nın insan şeklinde algılanmasının bir tek nedeni yoktur. Onun psikolojik ve sosyolojik pek çok nedeni bulunmaktadır ve tarihsel süreçte farklı aşamalara evrilmiştir.⁴

Tanrılaşma isteği her insanda var mıdır? Mesela mutlak iktidara sahip olmuş kimselerle hiçbir yönetme gücü olmayan kimseler aynı mıdır? Ya da sadece mirasla herşeye sahip olmuş zengin insanlar ile sadece emeği ile var olabilen kimselerdeki duygu aynı mıdır? Hiyerarşik olmasa da aşağıdan yukarıya doğru bir sıçrama caiz midir? İnsanların elinde olmayan imkanlara öykünmesi bu işi Tanrıya kadar öykünmeye götürür mü? İnsanın tanrılaştırılması onun için iyi bir durum mudur? Yoksa kötü bir durum mudur? Çünkü varlık bakımından artık ne isek o ol(a)mamak farklı bir duygu ve düşünce durumunu oluşturur. Yine insanın yeni hâli-belki evrilmiş hâli- tanrı mıdır?

Tanrıya öykünmede onun sıfatlarının sonsuzluğu insanı celb eder: Herşeyi bilme, herşeye güç yetirme, herşeyi yaratma veya yok etme gücü. İnsanın tanrıya öykünerek yaratma gücüne ulaşmak istemesi pek çok masala, efsaneye, edebi anlatıya, sinemaya ve teknolojiye konu olmuştur. Gılgamış Destanı, Golem Efsanesi, Pinokyo, Frenkeştayn, Uzaylılar, Robotlar vb. bir çırpıda sayabileceğimiz örneklerdendir.

Tanrılaştırma insanlar arasında nitelik bakımından ayırım yapmakla başlar. Bu ayırıcı özelliği sayesinde insanüstü, üstün insan, üst insan, insanı aşan ve insanı aşağılayan aşamalarını içeren bir düşünce durumu ortaya çıkar. Önce insanın bedenini çeşitli yöntemlerle süsleyerek kendini farklılaştırma eğiliminde olması, sonra duygularını belki haz ve acısını yüceltmesi, en son aklını ve ruhunu yüceltmesi tanrılaştırmanın basamaklarında yer alır. Modern dönemde ve özellikle son çeyrekte insandaki değişime teknoloji eşlik etmektedir ve yeni kavramlar tartışma alanına dahil olmaktadır. Bunların başında transhümanizm gelir.

2. TRANSHÜMANİZM ve İNSANIN KENDİNİ AŞMASI

Transhümanizm kelimesi sözlükte “*insanoğlunun hâlihazırda mevcut bulunan bedensel ve zihinsel kabiliyetlerinin ötesine, bilim ve teknoloji yardımıyla geçebileceğini öngören teori*” olarak tanımlanmaktadır.⁵ Transhümanizm, bilim ve teknolojinin imkânlarını kullanarak insanın daha ileri bir seviyeye geliştirilmesi ve dönüştürülmesini amaçlayan bir kavramdır. Bu kavramda, Latince kökenli ‘trans’ öneki, bir geçişi ifade eder ve transhümanistler, insanlığın bu geçiş sürecinde bir köprü görevi görebilecek bir durumu veya aracı işaret ederler.⁶

İngiliz biyolog Julian Huxley tarafından ilk defa kullanılan Transhümanizm kavramı şöyle içeriklendirilmiştir:

“*İnsan eğer isterse, kendinin ötesine geçebilir, birey bir ya da öteki bir şekilde, kendi bütünlüğü içinde kendini aşabilir. ‘Transhümanizm’ bu inancı tanımlamak için kullanılabilir: İnsanın kendini yeni olanaklara adapte etmesi ve kendini aşması kavramıdır. Ben transhümanizme inanıyorum. Bu kavrama inanacak insan sayısı yeterli olduğu zaman ise bizden farklı olarak, insan türü yeni bir varoluşun eşiğinde olacak, kendi kaderini bilinçli olarak yerine getirecektir*”.⁷

Bostrom ise kavramı “*Transhümanizm insanın mevcut kapasitesi ve yeteneğinin mümkün olan bilimsel ve teknolojik imkânlar kullanılarak değiştirilmesini, geliştirilmesini ve erişilebilir hale getirilmesini destekleyen kültürel bir harekettir*”.⁸ şeklinde

³ Aristoteles, *Politika*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2013), 1284a, 105-106.

⁴ Antropomorfist görüşlerin arka planında bazı dinlerin kutsal kitaplarının veya dine bağlı olanların söylemlerinin de bu tarz anlayışlara yol açtığı rahatlıkla söylenebilir. Mesela Tevrat'ta güreş tutan, İncil'de insan suretine bürünen Tanrı ve bu gelenek içerisinde din adamları tarafından oluşturulmuş bütün külliyatta antropolojik söylem görülebilir. İslamın temel metinleri olan Kur'an ve hadislerde geçen bazı mecazî ifadelerin (Tanrının eli, kürsüsü vb.) de haşeviyye ve mücessime gibi fırkaların oluşumuna kaynaklık ettiği görülür. Ama Kelam ve Felsefe disiplinlerinde yılların birikimi ile ortaya çıkan söylem değişiklikleri de -yukarıda ismi geçen ekoller başta olmak üzere- temel metinlerdeki antropomorfist anlayışları dönüştürmüştür.

⁵ *Cambridge Dictionary*, “Transhumanism” (Erişim 10 Temmuz 2024) Erişim adresi: <https://dictionary.cambridge.org/>

⁶ Ahmet Dağ, “Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm”, *Felsefi Düşün* 9/2 (2017) 54.

⁷ Julian Huxley, *New Bottles for New Wine* (Londra: Chatto & Windus, 1957), 13-14.

⁸ Nick Bostrom, *The Transhumanist FAQ* (Los Angeles: World Transhumanist Association, 2003), 4.

tanımlamaktadır. Alıntıladığımız bu tanımlara bakınca dikkat çekici olan insanın kendini aşması vurgusudur. Yalnız insanın kendini aşması gelişigüzel bir tarzda olmamalı, aşma gelişim ve mükelleşme üzerine kurulu olmalıdır. Bu yapılabılır niteliktedir ve aşma gerçekleşince insan, doğasını daha iyi kavrayacaktır. Ancak burada gelişimin “entelektüel güç ve dünyayı yorumlama ve kendi yorumunu başkalarını ikna edecek”⁹ bir öncelikle anlaşılması uygundur. Sözgelimi Pierce, insanları (ve insan olmayanları) değiştirmek için teknolojiyi kullanmanın, en fazla sayıda varlık için mutluluğu en üst düzeye çıkarma yönündeki faydacı zorunluluğa uymanın en iyi ve tek yolu olduğunu ileri sürer.¹⁰ Yine burada bu aşmanın en temel şartı etik değerler olmalıdır. Doğal olarak, tam olarak neyin etik değerleri oluşturduğu konusunda fikir ayrılıkları vardır, ancak tartışmalı olmayan şey, teknolojinin etik ve etik olmayan şekillerde nasıl kullanılabileceği konusunda düşünmemiz gerektiği fikridir.¹¹ Ne olursa olsun insanın aşma konusundaki yaratıcılığı kendini yalnızca teknolojik ustalıkta değil, aynı zamanda hayata ve evrene mitolojik-şirsel anlamlar aşılama yolunda devam eden arayışta da gösterecektir.¹²

Transhümanizmin dinî ve mitolojik kökenleri Adem ve Prometheus mitlerinde bulunabilirken, felsefi ve bilimsel kökenlerinin Platon'un mağara dışında bir gerçeklik olduğu düşüncesi ve Aristoteles'in felsefe-bilim inşa etme çabasıyla başladığı söylenebilir. Skolastik dönemde Tanrı'nın İsa-Mesih suretinde bedenlenmesiyle bir inanç sürecine giren ve teolog-düşünürler Erasmus ve Luther'in tanrı merkezli yaklaşımlarıyla insana odaklanan hümanizm anlayışı, transhümanizmle bağlantılıdır. Bacon'un 'Süleyman'ın Evi'ni ve onun toplumsal düzenini inşa etmesiyle transhümanizm, hem metodolojik hem de ütopyik bir nitelik kazanmıştır. Descartes'ın 'düşünen' ve 'yer kaplayan' varlık ayrımıyla mekanik dünya görüşü ve Newton'un fiziğinde tanrısallık ile uzay arasında kurduğu doğrudan ilişki de bu sürecin bir parçasıdır. Hume'un kapitalist modernliğe kapı açması yanında Benjamin Franklin ve Albert Einstein gibi sıra dışı figürlerin de transhümanizmin oluşumunda etkileri vardır. Transhümanizm, “endüstriyel ticari kapitalizmin, sanayileşmenin, ileri teknolojinin, liberalizmin ve radikal demokratik geleneğin doğrudan ya da dolaylı bir ürünüdür”.¹³

Transhümanizm, Batı düşünce geleneği içerisinde kaynağını hümanizmden alan gnostik, bilimsel, posthümanizme geçişte bir ara dönem olarak tanımlanabilecek bir yeni sürümdür.¹⁴ Transhümanizm, hümanizm ile posthümanizm arasında bir geçiş aşaması olup, özünde insanın değişimi ve dönüşümü yer alır. Ancak, hümanizm rasyonel ve bilim temelli bir insan modelini öne çıkarırken, transhümanizm biyoteknolojiyle desteklenmiş ve yapısal olarak tamamen değiştirilmiş bir insan figürünü ön plana çıkarır. Posthümanizmin ise, transhümanizm sürecinin sonucunda varılan nihai bir aşama olduğunu vurgulamak gerekir. Her aşama kendinden önceki aşamayı olumsuzlayarak var olmayı sürdürür.

Bilimdeki ilerlemeler sayesinde transhümanlar fiziksel açıdan daha güçlü, zihni anlamda dengeli ve huzurlu hale gelecektir.¹⁵ Transhümanist süreçte, mükemmelleştirilmiş bir doğa ve insan fikri ile biyolojik evrimin mirası olan kusur ve zayıflıkları aşılanacak, insan biyolojik sınırlılıklarından kurtulacak ve biyolojinin yerini teknik alacaktır.¹⁶ Transhümanizmde bilimsel ilerleme ve teknoloji kullanımı biyolojik yetkinsizlikleri aşma hususunda temel araç konumundadır. Bu araçlarla “daha iyi bir hafızaya sahip olabilmek ve hızlı düşünebilme kabiliyeti, acıyı iyileştirmek için yeni araçlar keşfetme, daha az uyku, güçlü duygular, empati yeteneği, sağlıklı beden, uzun bir ömür, doğanın-insanın özerkleşmesi ve daha iyi bir sosyal düzen yaratma” ile nihai anlamda hastalıkları yenmek, yaşlanmayı ve ölümü durdurmak, mutsuzluğu kökten sonlandırıp yeryüzünde cenneti kurmak transhümanizmin amaçları arasındadır.¹⁷ Yine transhümanizm, “duygulara yönelik biyolojik alt tabakanın değiştirilmesiyle daha mutlu insanların yaratılabileceği” savını ileri sürer.¹⁸ Transhümanistler, yapılacak herşeyi doğüstü güce başvurmadan yani dinlerden ve öğretilerden farklı olarak salt seküler bilimle yapmayı vaat ettikleri için, bu bilimin kendi ikna söylemlerine de uymak durumundadırlar.¹⁹

Transhümanizm, 'biyoteknoloji, nöroteknoloji, enformasyon teknolojisi, nanoteknoloji vb.' ve ilgili diğer bilimlerden oluşan

⁹ Stefan Lorenz Sorgner, "Beyond humanism: Reflections on trans-and posthumanism". *Journal of Evolution and Technology* 21/2 (2010), 13.

¹⁰ David Pierce, "The Hedonistic Imperative". (Erişim 12 Eylül 2024) Erişim adresleri: <https://www.hedweb.com/reproductive-revolution/index.html>, <https://www.hedweb.com/social-media/end-of-suffering-2022.pdf>,

¹¹ Heidi Campbell and Mark Walker, "Religion and transhumanism: Introducing a conversation". *Journal of Evolution and Technology*, 14.2 (2005), V.

¹² James Hughes, "The Compatibility Of Religious And Transhumanist Views of Metaphysics, Suffering, Virtue And Transcendence In An Enhanced Future". *IEET* 860 (2007), 297-376.

¹³ Dağ, "Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm", 64-65.

¹⁴ Ahmet Dağ, *İnsansız Dünya Transhümanizm* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020), 11-17.

¹⁵ Matteo Gilebbi, "Posthuman/Transhuman. An inquiry into Gabriele Salvatores' Nirvana", *The Italianist* 40/2 (2020), 3.

¹⁶ Dağ, *İnsansız Dünya Transhümanizm*, 190.

¹⁷ Dağ, *İnsansız Dünya Transhümanizm*, 25.

¹⁸ Mark Walker, "Happy-People-Pills For All", *International Journal of Wellbeing* 1/1 (2011), 137.

¹⁹ Stephen Lilley, *Transhumanism and Society the Social Debate over Human Enhancement* (London: Springer, 2013), 26.

ortaya çıkamaz.²⁰ Yine bu düşünce insanı “işlenmekte olan bir yarı-mamul gibi telakki ederek, insanoğlunun arzu edilen istikamette yeniden şekillendirilebileceğini iddia eder. İnsanın mevcut hâli, evrimin son noktası değildir”.²¹ Bu çerçevede, insanlık zaman içerisinde koşullardaki değişikliğe ve çevresel faktörlere adaptasyonu başarmış, fiziksel ve zihinsel becerilerini geliştirmiştir. Bu meyanda, bireyler ve toplumlar her dönemde sosyal, kültürel ve teknolojik sınırları zorlamışlardır. Uzun bir yaşam sürme ve mutluluğu yakalama arzusu, insan olmanın doğal bir parçası olarak zihin gelişiminde ve sınırları aşma çabasında önemli bir rol oynamıştır.²²

Transhümanizmin temel motivasyon kaynağı, akılcı düşüncedir. İnsanın her türlü gelişimi, rasyonel bir temele dayanmalıdır ki, insan yeryüzünde mükemmelliğe veya kendi yaratacağı bir cennete ulaşabilsin.²³ Rönesans sonrası ortaya çıkan yeni bilim anlayışları çerçevesinde oluşturulan düşünceler ‘ütöpic’ bir ruha sahipken, transhümanizm ise mevcut olanakların daha da gelişeceğini öngörerek, çok daha ileri düzeyde bir insan olma arzusunu ifade eder ve eski ütopyaların artık gerçeğe dönüşebileceğini savunur. Bu temel fark, transhümanist anlayışın Aydınlanma sonrası rasyonaliteye açık bir şekilde uygun gözükür.²⁴ Transhümanizm, Aydınlanma sonrasında gelişen sanayi ve teknolojiyle birlikte, özellikle Freud ve Darwin gibi düşünürlerin görüşlerine dayanarak şekillenmiş, tekno-ütopyacı modern bir form kazanmıştır.²⁵

Ütopyacı teknoloji söyleminin bir yönü olarak transhümanizm hakkında Dağ, J. Habermas’tan aktarımla “İnsanın geleceği biyoteknolojik vasıtalarla biçimlendirilebilir mi?” sorusuna cevap mahiyetinde, aktarılan büyük kaynaklar sayesinde genetik mühendisliğinin, yarım asır bile sürmeden Platon’un idealine uygun ‘istenen modelde insan’ üreteceğini ve devlet yönetimine itaatkar ‘süper hizmetçiler’ yaratılacağı yorumunu yapar.²⁶

Transhümanizmde, “Biz insanlar tanrılardan ve doğanın ilkelerinden ve kaynaklarından kaderimizi kendi elimize almalıyız”. şeklindeki Prometheusçu söz bir amaç olarak benimsenir. Teknolojik ilerlemeler, ütopyacı bir bakış açısıyla ve Prometheusçu bir kibirle ilerlemektedir. Gelecekte insanın sürekli ilerleyen ve gelişen varoluşunun gerçekleşmesi hatta insan-sonrasının (posthuman) ortaya çıkışı, rasyonel zekanın hakim olduğu bir dünyada, insanın önceki biyolojik sınırlamalarını aşacaktır.²⁷ Yine bazı transhümanizm savunucuları “tanrıya hizmet etmek için, tanrısal kaderleri ve sonsuz güçlerine ulaşana kadar ve sonunda bir tanrı haline gelerek tekno-bilimsel ilerlemeyi durmaksızın sürdürmek zorunda olduklarını” ileri sürerler.²⁸ Hümanist düşünceye sahip olanlar, tanrıdan bağımsızlaşarak ‘yarı tanrı’ olma arzusundayken, transhümanist düşüncedekiler ‘hem cyborg hem de tanrı’ olmayı istemektedirler. Elbette olabilirlerse tanrı olmak önceliğe sahiptir.²⁹ Aydeniz’in de tespit ettiği gibi, transhümanizmin insanların problemlerini çözmesi olumlu iken, değer krizi, anlam kaybı ve ontolojik varlığını kaybetme riski olumsuz yön olarak öne çıkmaktadır.³⁰

Son yüzyıla kadar insan hayatında çok da hızlı olmayan değişim ve dönüşüm süreçleri, bu yüzyıla birlikte katlanmış, sıçrayışlarla da devam etmektedir. Bu değişimlerin içerisinde insanın kendine dair düşüncelerinde de değişimler meydana gelmiştir. Transhümanizm, zaafalarını yenmiş ve bütün insanlığı kapsayan bir ütopyanın peşindedir. Ütopya ve distopya yazarları bu sürece teori ve kurgu bakımından yön göstermişlerdir.

3. TRANSHÜMANİZME KAYNAK BİR ÜTOPYA: H. G. WELLS’İN ‘TANRI İNSANLAR’ ESERİ

19. yüzyılın ortalarından itibaren modern bilim ve tekniğe dayalı kurgusal yazımların(ütopya/distopya) ivmesi bu amacı gerçekleştirme hayaliyle artmıştır. Bunların başında da H. G. Wells’in eserleri gelmektedir. Pek çok ütopyanın ve modern

²⁰ Lilley, *Transhumanism and Society the Social Debate over Human Enhancement*, 4.

²¹ Nick Bostrom, “Transhumanist Values”, *Ethical Issues for the 21st Century*, ed. Frederick Adams (Virginia: Philosophical Documentation Center Press, 2003), 4.

²² Tuğçe İyigüngör, “Doğal Yaşam Formundan Artırılmış Bedene Geçiş: Transhümanizm”, *ISophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi* 3/5 (2020), 18.

²³ Ahmet Dağ, *Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü* (Ankara: Elis Yayınları, 2018), 62-63.

²⁴ Michael Hauskeller, “Utopian Themes in Transhumanist Thoughts”. *The Hastings Center Report* 42/1 (2012), 39-47.

²⁵ Dağ, *İnsansız Dünya Transhümanizm*, 23.

²⁶ Ahmet Dağ, “Yaratılışa Müdahale ve Yeni Bir Evrimci Neo-Darwinist Bir Yaklaşım Olarak Transhümanizm”, *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 27 (Bahar 2019), 161.

²⁷ Ted Peters, “Progress and Provolution, Will Transhumanism Leave Sin Behind?”, *Transhumanism and Transcendence Christian Hope in an Age of Technological Enhancement*, ed. R. Cole-Turner (Washington: Georgetown University Press, 2011), 64-68.

²⁸ İyigüngör, “Doğal Yaşam Formundan Artırılmış Bedene Geçiş: Transhümanizm”, 24.

²⁹ Dağ, “Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm”, 63.

³⁰ Hüsnü Aydeniz, “Geleneksel Değerler Üzerinden Bir Transhümanizm Eleştirisi”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 53 (2020), 372.

bilimkurgu türünün öncü yazarlarından biri olan Wells, "*The Time Machine/Zaman Makinesi*",³¹ "*The War of the Worlds/Dünyalar Savaşı*", ve "*A Modern Utopia/Bir Modern Ütopya*" gibi eserlerinde insanların teknolojik, sosyal ve ekonomik açıdan nasıl bir toplum kurabileceklerini ve doğayla nasıl uyumlu bir şekilde yaşayabileceklerini göstermeye çalışmıştır. Bu makaleye konu olan "*Men Like Gods/Tanrı İnsanlar*"³² ise H.G. Wells tarafından 1923 yılında yayınlanmış bir ütopya'dır. Bu eser, paralel evrende³³ gerçekleşen bir ütopya'yı konu edinmektedir.³⁴ Wells, döneminin koşullarında oluşan bilimsel çalışmaların yorumlarını eserine yansıtır ve bilim kurguyla karışık, kehanet³⁵ içeren bir evren kurar. O, siyaset, ekonomi ve bilime dair görüşlerini eserin kahramanlarının ağzından ustalıkla seslendirir. Bu görüşler bilimsel sosyalizmi temel alan görüşlerdir.

1920'lerde İngiltere'de yaşayan, günlük hayatın rutinlerinden sıkılmış 'Bay Barnstaple' adındaki bir gazeteci, tatil yapmak amacıyla çıktığı bir yolculukta, istenmeyen bir bilimsel kaza neticesinde, farklı bir dünyaya geçiş yapar.³⁶ Bu dünya mükemmel ve dingin bir yaşamı barındıran bir ütopya'dır. Bay Barnstaple ile beraber çeşitli mesleklerden 11 kişi daha aynı dünyaya giriş yapar ve ütopya'daki konular bu ilişkiler üzerinden kurgulanır. Bu kurguda akıldan çıkarılmayacak derecede vurgulanan en önemli nokta ütopya'daki insanların tanrısal nitelikleri ile bu dünyadan geçiş yapanların nitelikleri arasındaki farktır. Bay Barnstaple baştan sona kadar ütopyalıları "*tanrı gibi*"³⁷ görecektir.

Ütopyalıların tanrısal niteliklerinin en başında dil konusu işlenir. Ütopyalılar iletişim için sesli sözcüklere başvurmazlar. Telepatik diyebileceğimiz bir tarzda zihinler arası iletişim kurarlar. Dünyadan gelenler ilk başta bu durumu kavrayamazlar ve ütopyalıların da İngilizce konuştuğunu zannederler. Fakat dünyalılardan biri Fransızdır ve o da ütopyalıların Fransızca konuştuğunu zanneder. Gerçek ortaya çıkınca bu iletişimin bütün iletişimleri kapsadığını fark ederler.³⁸ Öyle ki tanrıların sese ihtiyaçları yoktur ve bütün dilleri bilir.

Ütopyanın beş maddeden oluşan bir anayasası vardır: Mahremiyet İlkesi, Özgür Hareket İlkesi, Sınırsız Bilgi İlkesi, Özgürlük ve Doğruluk İlkesi, Özgür Eleştiri ve Tartışma İlkesi.³⁹ Yine ütopyanın yönetim şekli sosyalisttir, merkezi bir yasama ve yürütme yoktur. Wells tarafından satır aralarına liberalizme dair nefret kusucu söylemler işlenir. Burada yönetici bir sınıf yoktur. Herkes kendi işi ne ise onunla meşgul olur ve aylıklık hiçbir şekilde mantıklı bulunmaz ve tasvip edilmez. Ekonomik olarak herkes istediği şeye ulaşacak zenginliktedir ve para hırsı yenilmiştir, mülkiyet yoktur. Politikacılar ve avukatlar işsiz kalmış ve yok olmuşlardır.⁴⁰

Ütopyalılar bilim ve sanatın çeşitli dallarında kendilerini geliştirmişler ve medeniyetlerini geliştirmişlerdir. Deneysel bilimler çok önemlidir. Sanat bakımından mükemmelliğe ulaşmışlardır. Pek tabii olarak bu aşamaya onlarca asır süren '*Son Karmaşa Çağı*' dedikleri bir zamandan sonra mücadele, savaş ve yok olmanın eşliğinden dönerek kavuşmuşlardır. Bu ise ani bir devrim

³¹ Değerlendirme için bk. Mahmut Avcı, "Ütopya İçinde Distopya: Herbert George Wells'in 'Zaman Makinesi'", *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi* 16/2 (2021), 192-202.

³² Bu eserle ilgili değerlendirme eserin Kyrhos yayınlarından Ocak 2020 yılında İngilizce aslından çevirilen ilk baskısı üzerinden yapılmıştır. Bu çeviri kitabı, 3 kitap, 16 kısım ve bu kısımların alt bölümlerinden oluşmaktadır.

³³ 1957'de H. Everett'in ortaya attığı paralel evrenler teorisi 'çok evrenler' teorisinden kaynak alır. Bu teori kısaca şöyledir: "Kuantum fiziğine göre odanız boyutunda veya tüm bir galaksi boyutunda veya herhangi başka bir boyutta dalgalanmalar olur. Bunun sonucu, sonsuz bir çoklu evrende sizin, benim, Dünya'nın ve tüm gözlemlenebilir evren dâhil olmak üzere, her şeyin kopyalarının olması gerekliliğidir. Eğer sonsuz sayıda çoklu evrenler varsa, bunlardan bazılarında bizim yaşadığımız dünyanın bir benzeri olma olasılığı çok yüksektir. Ancak bu erişemeyeceğimiz kadar uzakta veya başka bir boyuttaki bir evrende var olmaktadır. Bu benzer dünyada varolan "biz" aslında biz değiliz, bizim benzerimizdir. Olası başka bir dünyadan sözediyoruz. Bir varlık olarak biz değiliz orda olan, ama bize benzeyen bir başka varlıktır diğer evrende varolan "biz". Diğer evrenlerde bize benzeyen insanların tercihleri ve hayatları tamamen farklı olabilir. Dün sabah vapur iskelesinden çıktığımızda sola döndüğümüzü varsayalım. Başka bir evrende bizim benzerimiz sağa dönmüş olabilir ve böylece farklı bir "yaşam dallanması" meydana gelmiş olabilir. Bütün çoklu evrenler modellerinde sonsuz sayıda (ya da sonsuza çok yakın sayıda) evren öngörülür. Dolayısıyla sonsuz sayıda evren vardır desek yanlış olmaz. Zaten bu nedenle başka bir evrende bize benzeyen bir dünya olma olasılığı vardır. Sonsuz o kadar büyük bir sayıdır ki, sonsuz olasılıklardan birisi de bize benzeyen bir evrendir. Eğer çoklu evrenler varsa bunun anlamı sonsuz sayıda dünya, sonsuz sayıda varyasyonlara ve esasen sonsuz sayıda eşdeğer kopyalar demektir. Bu bağlamda sonsuz bir evrende, bize eşdeğer insanların hayatlarını tıpkı bizim gibi sürdürdüğü sonsuz sayıda evren dâhil olmak üzere her şey mümkündür. Ama bu benzer evrenlerin herhangi birinin bizim kabarcığımızı işgal etme şansı yok denilecek kadar azdır. Çoklu evrenlerin bir değil birçok versiyonu var". Daha ayrıntılı bilgi için bk. <https://web.itu.edu.tr/~kcankocak/docs/Coklu-evrenler-kerem-cankocak.pdf>, Erişim tarihi: 26.08.2024.

³⁴ Herbert George Wells, *Tanrı İnsanlar*, çev. İmren Mutlu (Ankara: Kyrhos Yayınları, Ocak 2020).

³⁵ Arnold Bennett, "Herbert George Wells and his Work", *Cosmopolitan Magazine* 33 (Ağustos 1902), 465-71.

³⁶ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 18., Wells, paralel evrenle ilgili düşüncelerini bir ütopyalının ağzından 47 ile 50. Sayfalar arasında anlatır.

³⁷ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 233.

³⁸ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 54-56.

³⁹ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 242-245.

⁴⁰ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 148, 58-59, 69.

şeklinde olmamış, zamana yayılmıştır. Ortak menfaatler ilkesi devreye girmiştir. Teknik olarak çok ileri ve gelişmiş uçaklar, arabalar, laboratuvar cihazları gibi araçlara sahip olmuşlar. Hatta baz istasyonu gibi bütün iletişimin toplandığı bir mesaj merkezine, çağrı cihazı veya cep telefonu benzeri bir haberleşme cihazı teknolojisine de sahip olmuşlar.⁴¹ Wells'in dönemindeki telgraf ve telefon iletişimini bir sonraki aşamaya taşıma hevesi görülmektedir. Aslında zaman bakımından geriye gidilince ütopyalıların ulaştığı bu çağdan öncesini imkânsızlıklar/yetersizlikler çağı olarak adlandırmak da mümkündür.⁴²

Wells, kendi din anlayışını da ütopya karakterlerin ağzından işler ve özellikle Hristiyanlığı eleştirir. Ütopya da eskiden peygamber olduğu, insanların onu tanrının oğlu olarak kabul ettiği (Hz. İsa gibi), ibadetler yaptığı, Hristiyanlıktaki ekmek-şarap ayini gibi bir ayinleri olduğu ama artık insanların bu inançlarının kalmadığı anlatıldıktan sonra, bazı din adamlarının güç ve servet devşirerek savaşa sebep olduğu üzerinden sanki Kilise eleştirisi yapılır. Özellikle Peder Amerton adlı dünyalı karakterin davranışları, kabulleri ve bağınazlığı yerilir.⁴³ Eser yazan kimselerin kendi kültürlerinden ayıramamaları Wells için de geçerlidir. Zira din eleştirisi sadece Hristiyanlık ve onun ritüelleri çerçevesinde işlenir.

'Son Karmaşa Çağı'nda aşırı zenginleşme, refah ve eğlence neticesinde iki milyara ulaşan nüfus, savaşlar sonunda azalmış, nüfus planlaması ile belli seviyede tutulmuştur ve ütopyanın nüfusu yaklaşık 250 milyon civarındadır. Bu sayı kaynak ve refah dengesinin maksimum sınırını oluşturur.⁴⁴ Önceki pek çok ütopya da nüfusa dair bir sınırlama göze çarpar. Kalabalığın kabalığı yerine bireyin inceliği karşılaştırmada kullanılır. Paralel evrenden dünyadakilerin haberinin olmaması lazımdır. Yoksa göçmenler gibi kapılara dayanıp, orayı tehdit ederler, bilimsel maceraları bozarlar ve istilacı sıçan ve parazitler gibi öldürülürler.⁴⁵ Wells, bu açıklamalarıyla bir medeniyet ve gelişmişlik vurgusunda bulunmuş, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde artan göç olgusuna da değinmiş oluyor.

"Bizim eğitim sistemimiz bizim devletimiz!" ilkesi ütopya eğitimini temelini oluşturur. İlk çocukluktan itibaren çok iyi şekilde eğitim alan çocuklar ütopyanın gelişmişliğini sürekli kılarlar. Eğitim ahlakı en önemli şeylerdendir ve insanları sürekli bir uğraşıya ve sorumluluğa sevk eder.⁴⁶ Bilim, ütopyalarda toplumun ilerlemesi ve refahı için hayati bir araç olarak görülürken, bilimsel eğitim de insanların düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirerek, toplumun daha iyi bir şekilde işlenmesini sağlamak için önemli bir araçtır. Wells'in toplumsal eleştirileri, bilimin sınırlarını ve toplumun bilime nasıl tepki verebileceğini de tartışmaktadır. Yine ütopya dinlenmek yoktur. Ütopyalılar hergün şöyle der: "Bugün yeni ne yapmalıyız? Bugün neyi değiştirmeliyiz?"⁴⁷ Yorulmamak tanrısal bir niteliktir ve Wells, bunu ima eder.

Yukarıda anlatılan temel şeylerin yanında ütopya transhümanizmle bağlantılı ilk fikirlere kısmen öjeni yoluyla⁴⁸ doğaya müdahale konusunda rastlarız. "İrkların niteliksel olarak geliştirilmesi çabası" şeklinde tanımlanan öjeni, olumlu ve olumsuz iki yöne sahiptir: "Pozitif öjeni de denilen olumlu kapsamda öjeni, genel olarak toplumun sağlığını temizlik ve güvenlik kurallarıyla sağlamaya çalışan uygulamalar anlamına gelmektedir. Negatif öjeni ise toplumun ıslahını ve gelişmesini insanlık dışı argümanlarla sağlamayı amaçlayan uygulamalardır".⁴⁹ Ütopya, önce hastalıklara, mikroplara ve salgınlara özellikle vebaya sebep olacak küçük büyük bütün hayvan türleri yok edilmiştir. Doğal olarak beslenme popülasyonunda yer alan diğer hayvanlar da yok olmuşlardır. Evcil hayvanlar ve hastalık üretmeyen diğer hayvanların yaşamasına izin verilmiştir. Fakat bunların da ıslahı tam olarak yapılmıştır. Daha sonra yiyecek ve içecekler için kaynaklık eden bitki türlerine müdahale edilmiş, herşey lezzetli hale getirilmiştir. Çevre, bahçe ve doğal yaşam düzeni de çeşitlendirilerek adeta cennete dönüştürülmüştür. Mesela temiz hava en dikkat çeken şeylerden biridir. Wells özellikle köpek, fare ve sinek itlafını över.⁵⁰ Böylece kendi dönemindeki kirlilik ve salgınlar hakkında bize ipucu veren Wells, ütopyalıların insan merkezli pratiği, ekolojinin kapsamlı bir anlayışıyla desteklenir⁵¹ fikrini aşılır. Yine Wells'in pragmatik felsefesi, biyolojinin konusunun, organizmaların organize

⁴¹ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 240-241.

⁴² Lyman Tower Sargent, "The pessimistic eutopias of HG Wells", *The Wellsian: The Journal of the HG Wells Society* 7 (1984), 11.

⁴³ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 67,76,258.

⁴⁴ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 62.

⁴⁵ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 265.

⁴⁶ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 70-72.

⁴⁷ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 228.

⁴⁸ Sargent, "The pessimistic eutopias of HG Wells", 11.

⁴⁹ Bengücan Fındık, "Öjeni Kavramına Genel Bir Bakış", *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies* 22 (Ekim 2022), 15-16.

⁵⁰ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 81-82, 144.

⁵¹ Arwen Spicer, *Toward sustainable change: The legacy of William Morris, George Bernard Shaw, and HG Wells in the ecological discourse of contemporary science fiction* (Oregon: University of Oregon Press., 2005), 149.

edildiği sınıflandırma sisteminin, her yerinde insan manipülasyonunun izlerini taşıdığını kabul eder.⁵²

İnsan dışındaki yaşama müdahaleden sonra insana müdahaleyi de ütopya da görürüz. Wells'in 1920'lerden sonraki eserlerinde özellikle biyolojik mutasyon ve adaptasyon insan ırkının geleceği bakımından bir gereklilik olarak ele alınır.⁵³ İnsanoğlu kendi ırkını budayan bir bahçivana benzetilir. Daha ilk aşamada ebeveyn eşleştirmesi doğru yapılır, gen aktarımına özen gösterilir. Bulaşıcı-ölümcül salgınlar, her türlü cilt hastalığı, tüm hafif enfeksiyonlar, nezle, grip, soğuk algınlığı ve öksürük insan hayatından sonsuza dek çıkarılmıştı. Ölümcül virüslerin yenilmesi neticesinde insan fizyolojisinde değişimler olmuş ve bazı salgıları ve reaksiyonları azalmıştı, bu ise vücuda netlik kazandırmıştı. Yaşlanma ötelenmişti. Ütopyalıların vücutları – neredeyse çıplak olduğundan- dışarıdan bakılınca sağlıklı, parlak ve kusursuz gözüküyordu. Hastane, doktor ve eczane tarihe karışmıştı. Öyleki hastalıklar artık tarih kitaplarında yer alıyordu. Hatta dünyalılarla karşılaşmaları taşıdıkları enfeksiyonlar yüzünden onları hemen hasta etmişti ama hemen tarihe müracaat edip aşısını bulmuşlardı.⁵⁴ Görüldüğü üzere insanlığın başka bir aşamasını temsil eden ütopya, insanın evrimleşmesi ve kendini aşmasını örnekliyordu. Bu da demek oluyor ki transhüman kavramından önce insanın kendine müdahalesi işlenmeye başlamıştı.

Bay Barnstaple'in gözlemlerinden aktarılan ütopyalı tarifi⁵⁵, dünyalı misafirlerin nasıl bir aşağılık kompleksine kapıldıklarını da gösterir. Dünyalı çocuklar eğer ütopya atmosferini solur, onların eğitim ve özgürlüğünü alırlarsa onlar da tanrılaşacaktır.⁵⁶ Dünyadaki insanın bir sonraki aşaması olan ütopyalılar üst insan olarak tarif edilir. Türler arası bir sınıflama varsa ve bu insan için de geçerliyse insan önce transhümana daha sonra posthümana geçecektir çıkarımı yapılabilir.

Ütopyanın anlatısında karşıt görüşlere yer verilir. Tartışmanın, karmaşaların hayatın yaşayan ve canlandıran renkleri olduğuna vurgu yapılır. Yorgunluk ve bunalma sonrası gelen dinlenme ve tatilin lezzeti ancak bunlarla vardır. Yaşanılan sıkıntıların insanı güçlendirdiğine vurgu yapılır. Bay Catskill'in ağzından onun kabul ettiği 'süper' değil 'cinsi bozuk' insanlara "*Dejenerasyonu önlemek için elinizde ne var? Tembellik için ne tür cezalarınız var? Herkesten daha çok enerji ve çaba harcayanlar için nasıl ödülleriniz var? İnsanları zararsız ve dikkatli kılmak için ne tür önlemleriniz var?*" soruları sorulur. Anarşi ve suç karşısında aşırı nezaket fazla değil mi? Yine paralel evrenler arası bir geçiş mümkünse içinde buldukları bu güven ortamını nasıl koruyacakları sorgulanır.⁵⁷ Ütopyalardaki özgür irade problemine dair Cioran, bu eserlerdeki karakterlerin önsözlerden mahrum olduğunu, kişiliklerinin robotlaştığını, ağaçtan elma çalmak gibi çocukça muzipliklerin dahi olmadığı, bu sebeple ütopyalardaki hiçbir karakterin sahici olmadığını ve bu eserlerin faydasız olduğunu düşünür.⁵⁸ Wells, bütün bu sorulara ütopyalılar ağızıyla ustalıklı cevaplar verir ve kendi ideolojisini yansıtır.

Ütopyada hiçbirşeyi bırakmadan tam kontrol etme asıl amaçtır. Dünyalıların herşeyi tanrıya, evrime veya doğanın kör seçilime bırakılması burada terk edilmiştir. Evin idaresi ele alınmıştır. Bu sayede yıldızlara bile hakim olunacaktır. Yukarıda sıralanan ve eski çağa ait olan soru ve sorunlar tamamen bilgiyle yenilmiştir.⁵⁹ Transhümanizm de insanın kaderini kendi eline almasını salık verir. Peki ama herşey keşfedilse ve ilerleme dursa sonsuz mutluluk mu başlayacak? Bir kaza sonucu ütopyaya gelen dünyalılar gibi tahmin edilemez olaylar hiç mi olmayacak? Aşırı refah rehabet getirmeyecek mi? Bu sorulara kolayca evet veya hayır cevabı vermek zor gözükmektedir.

Bay Barnstaple hariç diğerleri ütopyayı ele geçirmek ve geri dönmek için bir eylem planında ortaklaşırlar. Aslında dünyevi hırs ve tamahlarını ütopyaya taşımışlardı.⁶⁰ Bay Barnstaple ise dünyada yaşayan bir ütopyalı gibi olduğundan tarafını seçmiştir. Aslında mekanın bir önemi yoktur. Ütopyada dünyalı olmak ya da dünyada ütopyalı gibi olmak aynı şeydir. Asıl olan düşüncede ütopyalı olmaktır.

Eserin ismi ve genel anlatıya bakınca bir çelişki olarak sonlara doğru ütopyalılar için 'yarı tanrı,' kavramı kullanılıyor. Yine ütopyalı kadınlar için cinsel hayranlık ifadesi olarak 'ilahe' kavramı kullanılıyor. Eserin sonlarına doğru ütopyalı bilge Sungold

⁵² Matthew Wraith, "Sounding the Limits of Life: Essays in the Anthropology of Biology and Beyond, by Stefan Helmreich". *The Wellsian: The Journal of the HG Wells Society* 40 (2017), 73.

⁵³ Patrick Parrinder, "Wells and the Literature of Prophecy". *The Wellsian: The Journal of the HG Wells Society* 9 (1986), 9.

⁵⁴ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 83, 143.

⁵⁵ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 73-74, 85.

⁵⁶ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 235.

⁵⁷ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 88-91, 162.

⁵⁸ Emile Michelle Cioran, *Tarih ve Ütopya* (İstanbul: Metis Yayınları, 2013), 88.

⁵⁹ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 94 vd.

⁶⁰ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 204.

tanrı olmadıklarını, insan olduklarını söylüyor.⁶¹ Hatta Sungold, sınırsız bilgiye ulaşip uzaya çıkmak istediklerini söyledikten sonra tanrının gizemini çözme ve onunla yüzleşme ile neticelenecek bir aşamaya ulaşmak istediklerini anlatıyor.⁶² Bu satırlar Wells'in abartılı ütopyalı anlatısına bir ket vurma girişimi olarak yorumlanabileceği gibi, zihnindeki tanrı sorunsalına bir cevap bulamadığı şeklinde de anlaşılabilir.

Eser baş kahramanın ütopya değerlendirmelerine dair mesajları ile neticeleniyor. Bay Barnstaple'a göre dünyada ütopya hayali ile yaşayan yüzbinlerce insan olmasına rağmen ütopyanın kurulamamasının nedeni, gelenekler, alışkanlıklar, ihanet ve komplolardır. Ütopyaya geçmenin yolu devrimden ve sosyalizmden geçmektedir. Bu ise, Marksist dar görüşlülükten ve suçlayıcılıktan, Bolşevik küstahlığından farklı son büyük devrim olacaktır ve bu yakındır. Proleter diktatörlük ütopyaya dönüşmeli, adil, dürüst ve huzurlu bir dünya kurulmalıdır. Bu uğurda çekilen sıkıntılar başarı neticesinde unutulacak ve ütopyadaki gibi yıldızlar hedeflenecektir.⁶³ Wells hiçbir eserinde dünya görüşlerini işlemekten çekinmez; vurgu ve tonlamaları da iddialıdır. Aradan bir asır geçmesine rağmen Wells'in hayali gerçekleşmemiştir ve kısa vadede de gerçekleşecek gibi gözükmemektedir.

Wells'in bireyi aşırı yücelttiği bu ütopyada hedonizm zirve yapmıştır. Bu paralel dünyada acıya yer yoktur. O, insanlığın hayatta kalabilmesi için kendi lehine bir değişim veya mutasyon geçirmesi gerektiğini ima etmekten vazgeçmez. Bu mutasyon -etik, eğitim, sosyoloji veya siyaset bağlamında- insanlık için de düşünülebilirse, bilimin hakikatleri, insanlığın dayanıklılığını test etmek yerine, türün mükemmelliğine giden yolun taşları olabilir. Wells, Homo sapiens'in bu kıyamet senaryosundan kurtulacağını ve zaman zaman korktuğunun aksine türümüzün henüz tükenmediğini göstermeyi ölene dek umar.⁶⁴ Fakat Woiak şöyle bir eleştiride bulunur ve haklıdır:

"Fakat şayet... her birey en üstün niteliklere sahipse, kirli ve pis işleri yapmayı kim kabul edecek? Bay Wells'in pek çok ütopyasından birinin sakinleri [toplumsal] sırayla hem yöneterek hem de yönetilerek ve hem nitelikli hem de niteliksiz işleri sırayla yaparak sorunları çözüyorlar. Jones piyano çalarken, Smith gübreleme işi yapıyor... Uyarlanabilirse hayranlık verici... Nüfusun büyük çoğunluğu çok zeki ve yetenekli değil, sorumluluk almaktan çekiniyor ve ne yapacaklarının onlara söylenmesinden başka daha iyi bir şey arzu etmiyor... [Sadece] üstün nitelikli insanlardan oluşan bir devletin ömrü bir yıl bile süremez. 'En iyi' her zaman 'iyinin' düşmanıdır. Eğer öjenistler ırkı ıslah etmeyi aceleye getirirlerse, başaracakları tek şey onu yok etmek olacaktır".⁶⁵

Wells, "Tanrı İnsanlar" eserinde insan olmak ve insan kalmak hususunda okuyucunun insan fikrini kökten değiştirmektedir. Bu ütopya bize yaşanan insan gerçekliğinin dün iyi olmadığını, vaat edilen insan hayalinin iyi olabileceğini göstermek ister. Ancak Wells'in bu eserle ulaşmak istediği asıl amaç nedir? İnsanı tanrılaştırma ve baki kılma niyeti bu eserle mi açığa çıkmıştır? Ütopyalardaki mutlu yuva özlemine bu eser, insanın özünü yücelterek yuva yapmak amacına mı matuf kılmak istemektedir? İnsanı tanrılaştırmak yaşanan bütün problemlere çözüm üretebilecek bir güce mi sahiptir?

SONUÇ

İnsan hem zihinsel hem de fiziksel olarak kendini sürekli geliştirerek, moda tabirle güncelleyerek, hayatını idame ettirir. Buna dönemin tekniği ve bilimsel gelişmeleri eşlik eder. Ütopyalar ise gelecekte olması istenen insan tasavvurunu oluşturarak bu gelişime ışık tutar. İnsanlık, kendi kaderini eline alarak kontrol ettiği hayatında tesadüfe yer bırakmak istememektedir. Çünkü rastgelelik ve belirsizliğin onu yorduğunun farkındadır. Aydınlanmadan beri hayatın mottosu bu olsa da belirsizlik hayata heyecan katmakta, hayat aşının bir nevi tuzu biberi olmaktadır. Kaldı ki olasılıkların çok fazla olduğu bir yaşamda kontrol edilebileceği düşünülen alan çok küçük kalmaktadır. Büyük plan ve büyük planlayıcıların kurguya dayalı dünyalarında bile en küçük bir sapma bütün planı bozacak niteliktedir. Bu, insan hayatını geliştirmesin, plansız yaşasın ve olduğu gibi kalsın demek de değildir. İnsanın yaşam kalitesini artırmak, bunu yaparken de bilim ve tekniğin son imkânlarından yararlanmak kötü değildir. Hatta sağlığa, gıdaya, temiz hava ve suya ulaşmayı herkes için mümkün kılmak insanlığın ortak ideali olmalıdır.

İnsanın tanrısal özelliklere sahip olması bedeninin zayıf ve güçsüz olmasından kaynaklanan problemleri aşma fikrenden doğar. Yine doğa karşısında çaresiz kalmak da doğayı tehlikesiz olmaktan çıkarma fikrini destekler. Fakat bütün bunların hepsi yapılsa bile bu insanı tanrı haline getirmez. Bu söylemi kullanmak kimseye fayda sağlamadığı gibi dinsel farklılıklara rağmen insanı

⁶¹ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 254,259,264.

⁶² Wells, *Tanrı İnsanlar*, 270-271.

⁶³ Wells, *Tanrı İnsanlar*, 280-282.

⁶⁴ Herbert George Wells, *Zaman Makinesi*, çev. Celal Üster (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017).

⁶⁵ Joanne Woiak, "Designing A Brave New World: Eugenics, Politics And Fiction", *The Public Historian* 29/3 (2007), 114-115.

aşan ve yöneten bir tanrı anlayışına sahip büyük çoğunluğu bilim ve teknolojinin imkânlarına karşı hale getirir. Hem gelişmiş özelliklere sahip olacakların başkalarının da buna sahip olmasını isteyeceği sonucu nasıl garanti edilebilir? Duygular tam anlamı ile çözülememişken, insanların duygusal zaafı onların elindeki ultra güçleri hangi yönde kullanacak? Mesela Wells'in "Doktor Monroe'nun Adası" eseri farklı türden hayvanlardan insan yaratmayı konu edinir. Bu eser özellikle genetik evrimleştirme yolunun insan için de kullanılmasını ima eder. Fakat eserdeki hayvan doğaları, problem anında eskiye döner ve konulmuş yasaları çiğner. İnsanın üst insana geçişinde de bu problem ortaya çıkabilir ve insanlık tekrar başa dönebilir. Bazı mitolojilerde insanlığın belli bir seviyeye ulaştıktan sonra sıfırlandığı ve herşeyin yeni baştan alındığı anlatılır. Çünkü insan kendini aşarken, aşmayı kontrol edemeyip en başa dönebilir. Verili bir dünyada optimum seviyede yaşam arzulansa da sınırlı bir yaşam ve sınırlı kaynaklar kendine sınırsız bir güç vehmeden insanı dizginler. Olduğu şey ile olmak istediği şey arasında muazzam bir fark her zaman olacaktır. İnsanın ürettiği şeyler, Tanrı'nın yarattığı insan ve insanın hizmetine verdiği şeylerin yanında bir hiç mesabesinde. Ütopyada bile olsa tanrının yaptığından daha mükemmelini yapma ve tanrılaşma iddiası bir haddi aşmadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has/have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- Aristoteles, *Politika*, çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2013.
- Avcı, Mahmut. "Ütopya İçinde Distopya: Herbert George Wells'in 'Zaman Makinesi'". *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi* 16/2 (Aralık 2021), 192-202.
- Aydeniz, Hüsnü. "Geleneksel Değerler Üzerinden Bir Transhümanizm Eleştirisi". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 53 (2020), 353-376.
- Bennett, Arnold. "Herbert George Wells and his Work". *Cosmopolitan Magazine* 33 (Augustos 1902), 465-71.
- Bostrom, Nick. "Transhumanist Values", *Ethical Issues for the 21st Century*, ed. Frederick Adams, Virginia: Philosophical Documentation Center Press, 2003.
- Bostrom, Nick. *The Transhumanist FAQ*. Los Angeles: World Transhumanist Association, 2003.
- Cambridge Dictionary*, Erişim 10 Temmuz 2024. Erişim Adresi: <https://dictionary.cambridge.org/>
- Campbell, Heidi - Walker, Mark. "Religion and transhumanism: Introducing a conversation". *Journal of Evolution and Technology* 14/2 (2005), i-xiv.
- Cioran, Emile Michelle. *Tarih ve Ütopya*. İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Claeys, Gregory - Sargent, Lyman Tower. *The Utopia Reader*. New York: NYU Press, 2017.
- Dağ, Ahmet. "Yaratılışa Müdahale ve Yeni Bir Evrimci Neo-Darwinist Bir Yaklaşım Olarak Transhümanizm". *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 27 (Bahar 2019), 153-168.
- Dağ, Ahmet. "Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm". *Felsefi Düşün* 9/2 (2017), 46-68.
- Dağ, Ahmet. *İnsansız Dünya Transhümanizm*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020.
- Dağ, Ahmet. *Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü*. Ankara: Elis Yayınları, 2018.
- Dalkıran, Sayın. *Tanrılaşmanın Tarihçesi*. İstanbul: Teklif Yayınları, 2018.
- Fındık, Bengücan. "Öjeni Kavramına Genel Bir Bakış". *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies* 22 (Ekim 2022), 15-20.
- Gilebbi, Matteo. "Posthuman/Transhuman. An inquiry into Gabriele Salvatores' Nirvana". *The Italianist*, 40/2 (2020), 180-189.
- Hauskeller, Michael. "Utopian Themes in Transhumanist Thoughts". *The Hastings Center Report* 42/1 (2012), 39-47.
- Hughes, James. "The compatibility of religious and transhumanist views of metaphysics, suffering, virtue and transcendence in an enhanced future". *IEET* 860 (2007), 297-376.
- Huxley, Julian. *New Bottles for New Wine*. Londra: Chatto & Windus, 1957.
- İyigüngör, Tuğçe. "Doğal Yaşam Formundan Artırılmış Bedene Geçiş: Transhümanizm". *ISophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, 3/5 (2020), 15-27.

- Lilley, Stephen. *Transhumanism and Society the Social Debate over Human Enhancement*. London: Springer, 2013.
- Parrinder, Patrick. "Wells and the Literature of Prophecy". *The Wellsian: The Journal of the HG Wells Society* 9 (1986), 6-11.
- Peters, Ted. "Progress and Provolution, Will Transhumanism Leave Sin Behind?". *Transhumanism and Transcendence Christian Hope in an Age of Technological Enhancement*, ed. R. Cole-Turner. Washington: Georgetown University Press, 2011.
- Sargent, Lyman Tower. "The pessimistic utopias of HG Wells". *The Wellsian: The Journal of the HG Wells Society* 7 (1984), 2-19.
- Sorgner, Stefan Lorenz. "Beyond humanism: Reflections on trans-and posthumanism". *Journal of Evolution and Technology* 21/2 (2010), 1-19.
- Spicer, Arwen. *Toward sustainable change: The legacy of William Morris, George Bernard Shaw, and HG Wells in the ecological discourse of contemporary science fiction*. Oregon: University of Oregon Press, 2005.
- Walker, Mark. "Happy-People-Pills For All". *International Journal of Wellbeing* 1/1 (2011), 127-148.
- Wells, Herbert George. *Tanrı İnsanlar*, çev. İmren Mutlu. Ankara: Kyrhos Yayınları, Ocak 2020.
- Wells, Herbert George. *Zaman Makinesi*, çev. Celal Üster. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- Woiak, Joanne. "Designing A Brave New World: Eugenics, Politics And Fiction". *The Public Historian* 29/3 (2007), 105-129.
- Wraith, Matthew. "Sounding the Limits of Life: Essays in the Anthropology of Biology and Beyond, by Stefan Helmreich". *The Wellsian: The Journal of the HG Wells Society* 40 (2017), 69-73.

EXTENDED SUMMARY

Over time, assessments of humanity's place in the universe have evolved. As beings who constantly resist their current state, humans have always harbored a desire to attain perfection. Concurrently, there has been a persistent inclination among humans to deify themselves relative to other entities. This process of transformation within humans is accompanied by technological advancements, which introduce new concepts into contemporary discourse.

Throughout history, humans have accepted the idea of a supreme creator. The deification of humans is a manifestation of this concept. Both in the past and present, followers of various beliefs have endeavored to concretize and personify the divine, exhibiting a natural inclination to depict God in a familiar form, specifically in human likeness. This conceptualization can be approached from two perspectives: either as the embodiment of God in human form or as the attribution of divine qualities to humans. There is no single reason for perceiving humans as gods or envisioning God in human form. Numerous psychological and sociological factors contribute to these perceptions. It can be readily argued that the anthropomorphic views are influenced by the sacred texts of religions or the discourses of religious leaders, which often promote such understandings.

The emulation of God attracts humans through the divine attributes of infinity: omniscience, omnipotence, and the power to create or destroy everything. The desire for humans to attain god-like creation power has been a theme in numerous myths, legends, literary narratives, cinema, and technology. Deification starts with making distinctions among humans based on attributes. This distinguishing characteristic leads to a conceptual state that includes stages such as the superhuman, the superior human, the over-human, and the subhuman. The progression of deification involves initially embellishing the body through various methods to differentiate oneself, then perhaps elevating emotions by enhancing pleasure and pain, and ultimately, exaltation of the mind and soul. In the modern era, especially in recent decades, technological advancements accompany human transformation, introducing new concepts into the discourse, with transhumanism being a prominent example.

The writing of utopian works is significant because it encompasses philosophical debates. Not only has the production of such literature continued uninterrupted, but its frequency has also increased in recent times. In this article, we explore the concept of parallel universes, which appears for the first time in utopian literature according to our research. This particular utopia, written during a period when the influence of Darwinism and the notion of alternative universes were prevalent, shows thematic similarities to traditional utopias, despite differing in spatial context. The theme of deification within utopias could have been explored in isolation. However, contemporary human discussions have transitioned to a stage where utopias are becoming more aligned with reality. In this context, transhumanist studies have become particularly prominent. Therefore, in this paper, we aim to examine the attribution of divine qualities to humans in connection with utopian literature, alongside transhumanist objectives.

Humanity seeks to take control of its destiny, leaving no room for chance in its managed life. This is because it is aware of how randomness and uncertainty can be exhausting. Although this has been the motto of life since the Enlightenment, uncertainty adds excitement to life and serves as a sort of seasoning. In a life filled with numerous possibilities, the area that can be controlled remains very small. Even in the complex world of grand plans and planners, the slightest deviation can disrupt the entire scheme. This does not imply that human life should stagnate or be lived aimlessly. Improving human quality of life while leveraging the latest advancements in science and technology is not inherently bad. Making access to health, food, clean air, and water possible for everyone should be a common ideal of humanity. The idea of humans possessing divine attributes arises from the desire to overcome the problems caused by the body's weakness and vulnerability. Similarly, the notion of eliminating dangers from nature supports the idea of making it less threatening. However, even if all these goals are achieved, they do not make a person divine. Using this rhetoric not only offers no benefit but also alienates the majority who hold a view of a deity that transcends and governs humans, against the advancements of science and technology, despite religious differences. Additionally, how can we ensure that those with advanced features would want others to have the same?